

Nr 293.

Av herr Nilsson, Nils Anton, och herr Andersson, Elof, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av växtförädling m. m.

Såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 angående anslag till befrämjande av växtförädling m. m., innebär densamma, att Sveriges utsädesförening för budgetåret 1925—1926 skulle erhålla anslag å tillhoppa 202,085 kr., under det att intet anslag skulle utgå till understödjande av växtförädlingsverksamheten vid Weibullsholm.

Med hänsyn särskilt till propositionens vidlyftiga innehåll torde här få lämnas nedanstående kortfattade redogörelse för vad som förekommit beträffande frågan om anslag till sistnämnda verksamhet, vilken fråga närmast är föremål för behandling i denna motion.

Firman Weibull har under de senaste åren gjort upprepade framställningar till Kungl. Maj:t om statens ingripande till skydd för firmans växtförädlingsverksamhet och därvid åberopat dels de allmänna svårigheterna för växtförädlingsverksamheten att ekonomiskt tillgodogöra sig sina resultat, dels de rådande särskilt ogynnsamma konjunkturerna på detta område. Framställningar i samma syfte framfördes även motionsvis vid 1923 och 1924 års riksdagar. Såsom bekant föranledde den vid 1924 års riksdag framlagda motionen i ämnet ett positivt beslut, i det riksdagen till upprätthållande av den praktiskt-vetenskapliga växtförädlingsverksamheten å Weibullsholm beviljade ett anslag av 100,000 kronor för budgetåret 1924—1925. Jordbruksutskottet, som tillstyrkte nämnda anslag, hade tillika hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig utredning rörande frågan om vidmakthållande av växtförädlingsverksamheten å Weibullsholm. På grund av kamrarnas skiljaktiga beslut bortföll emellertid skrivelseförslaget jämte utskottets motivering. Utskottets hemställan hade emellertid samlat en röstövertikt av 126 röster i andra kammaren, under det att i första kammaren övertikten mot förslaget allenast var 4 röster.

Beträffande de skiljaktiga meningar, som under ärendets behandling i riksdagen framkommo, torde böra särskilt erinras om lantbruksstyrelsens ståndpunkt. Styrelsen förmenade, i motsats till vad i motionen framhållits, att konkurrensen mellan Svalöf och Weibullsholm medförde övervägande olägenheter genom »dubbelarbete», benägenhet för utsläppande av för många nya sorter m. m. Styrelsen ville därför endast vara med om anslag till Weibullsholm under förutsättning, att växtförädlingsanstalten därstädes ställdes under samma

ledning som Svalöf och samtidigt »friställdes» från firman Weibulls merkantila verksamhet. Mot denna uppfattning inlade firman Weibull gensaga. I sitt utlåtande förklarade sig jordbruksutskottet i ärendets dåvarande skick icke kunna fatta ståndpunkt till de sålunda framkomna skiljaktiga meningarna utan anhöll såsom nämnts om utredning i ämnet. Enligt vad utskottet uttalade borde denna utredning vara allsidig och inriktad på att klarlägga såväl behovet av understöd som ock de åtgärder, vilka från statens sida i detta sammanhang kunde vara påkallade, ävensom möjligheterna för genomförande av dessa åtgärder.

Sedan riksdagens oförmälda beslut om beviljandet av anslaget å 100,000 kronor kommit Kungl. Maj:t tillhanda, erhöll lantbruksstyrelsen i uppdrag att inkomma med förslag till villkor för utbetalande av beloppet till firman Weibull. Lantbruksstyrelsen upprepade även i detta sammanhang sin förut angivna ståndpunkt och uppställde en rad av villkor, uppgjorda i anslutning till styrelsens i dess yttrande till jordbruksutskottet framlagda synpunkter, varjämte styrelsen kom till det resultat, att endast en viss del av anslaget borde till firman utbetalas. Sedan firman Weibull utförligt bemött styrelsen, fattade emellertid Kungl. Maj:t slutligen den 31 oktober 1924 beslut om anslagets utbetalande, varvid Kungl. Maj:t helt följde firman Weibulls uppfattning om riksdagsbeslutets innebörd. Enligt vad vi inhämtat har också anslaget nu kommit firman tillgodo. Vi ha för vår del ansett oss icke böra förbigå vad som sålunda förekom beträffande utbetalande av det av riksdagen beviljade anslaget å 100,000 kronor, enär det synes oss böra uppmärksammas, vilka svårigheter lantbruksstyrelsen sökte resa mot verkställandet av riksdagens beslut.

I anledning av vad i ärendet vid 1924 års riksdag förekommit, synes man kunna hava haft skäl vänta sig, att den utredning rörande fortsatt bidrag till Weibullsholms växtförädlingsanstalt, för vilken såsom erinrats en betydande majoritet av riksdagens medlemmar givit sina röster, skulle hava blivit av Kungl. Maj:t omedelbart igångsatt. Så ägde emellertid ej rum. Såsom framgår av den föreliggande propositionen, har den nu föreliggande utredningen tillkommit på annat sätt. Denna omständighet är förtjänt av uppmärksamhet. Såsom närmare framgår av propositionen tillgick härvid så, att sedan firman Weibull gjort äskande om fortsatt understöd, lantbruksstyrelsen ånyo utvecklade sin syn på frågan (se prop. sid. 10—13) i huvudsaklig överensstämmelse med det yttrande som styrelsen avgivit till jordbruksutskottet vid 1924 års riksdag. Och det var de riktlinjer som styrelsen därvid uppdrog, som de sakkunniga av departementschefen erhöles såsom direktiv (se prop. sid. 14). Utredningen fick självfallet härigenom en väsentligt annan karaktär än den skulle ha fått, därest den anknutits till 1924 års riksdags ståndpunkt i frågan. Härtill kom ytterligare en viktig omständighet, som i själva verket utövat ett ännu större inflytande på det slutliga resultatet av utredningen. Såsom framgår av propositionen (sid. 2—3) sammankopplades med utredningen frågan om

uppgörelse med Svalöfsbolaget om bolagets bidrag till utsädesföreningen, vilken fråga blivit aktuell på grund av att bolaget uppsagt det gamla avtalet och därvid under hänvisning bland annat till att staten begynt understödja jämväl den med verksamheten vid Svalöf konkurrerande firman Weibull avgivit ett anmärkningsvärt lågt anbud. (Se utsädesföreningens skrivelse den 31 juli 1924.) Ursprungligen 60,000 kronor, vilket belopp efter underhandlingar med föreningen höjdes till 80,000 kronor. Enligt det gamla avtalet utgjorde bolagets bidrag omkring 140,000 kronor. Ser man på dessa anbud å 60,000 och 80,000 kronor finner man att efter avdrag av det belopp, vartill kostnaderna för utsädesföreningens kontroll av bolagets varor uppgå, skulle (se prop. sid. 88) härigenom kommit att såsom reellt bidrag återstå allenast 3,000 kronor respektive 23,000 kronor. Genom sammankopplingen av dessa frågor — statsanslaget till Weibullsholm och uppgörelsen med bolaget — vilka givetvis äga med varandra ett visst reellt samband, erhöll utredningen sin prägel. Vi vilja i det följande påvisa, hurusom uppgörelsen med Svalöfsbolaget blev huvudfrågan, vars lösning blev avgörande för utredningens beslutat i övrigt.

Uppenbart är, att denna uppgörelse med bolaget vällat betydande svårigheter och de sakkunnigas utlåtande avspeglar vid en uppmärksam läsning rätt väl förhandlingarnas gång.

Sett mot denna bakgrund är det ej ägnat att väcka förvåning att resultatet skulle bliva negativt beträffande Weibullsholm. Det är nämligen att märka, att det taktiska läge bolaget vid dessa underhandlingar tillåtits intaga var synnerligen gynnsamt. Då det gäller statens bidrag till Svalöf har frågeställningen nämligen icke varit hur mycket staten vill bidraga med utan huru mycket bolaget ville betala.

Bolaget bestämmer sig i detta avseende för ett belopp, som visserligen understiger det av de sakkunniga beräknade värdet för bolaget att erhålla föreningens förädlingar, varefter de sakkunniga få godtaga beloppet (se prop. sid. 87—88). Bolaget uppställer emellertid ännu ett villkor för avtalets godkännande. Detta är att professorn i ärftlighetslära vid Lunds universitet Nils Herman Nilsson-Ehle blir chef för Svalöfsföreningen och bosätter sig i Svalöf. De sakkunniga träda i författning om förflyttande av Nilsson-Ehle jämte tillhörande institut i ärftlighetsforskning till Svalöf. Därmed är avtalet med Svalöf klart och statens bidrag till utsädesföreningen höjes från 163,000 kronor för innevarande budgetår till 202,085 kronor för nästkommande budgetår. I vilket läge har härigenom frågan om statens bidrag till Weibullsholm kommit? Det är omöjligt att undgå en förmodan, att denna fråga i samband med uppnåendet av berörda resultat kommit i ett synnerligen ogynnsamt läge, särskilt som bolagets första bud motiverades med hänvisning till statens bidrag till Weibullsholm.

Vi ha härmed angivit vad vi hålla för troligt hava väsentligen inverkat därhän, att statsanslag icke föreslås för Weibullsholm och övergå till granskning av den av de sakkunniga framförda motiveringen härför.

Till en början måste konstateras, att de sakkunniga i flera väsentliga avseenden frångått de synpunkter lantbruksstyrelsen lagt på frågan, vilket vi måste finna vara åtminstone en fördel, som utredningen medfört.

I den en gång stora stridsfrågan huruvida konkurrensen mellan Svalöf och Weibullsholm medförde överbärande fördelar eller nackdelar synes sålunda de sakkunniga närmast ha kommit till det resultatet, att denna konkurrens vore nyttig (prop. sid. 134—136), ehuru de sakkunniga icke anse denna konkurrens vara »nog skäl» för att ge anslag till Weibullsholm (prop. sid. 139).

Beträffande olägenheten av »dubbelarbetet» å Svalöf och Weibullsholm synas däremot de sakkunniga i någon mån hålla på förefintligheten av dylik olägenhet (prop. sid. 136—137). De sakkunniga anföra nämligen på denna punkt dels ett uttalande av firman Weibull och dels ett av Svalöföföreningens tjänstemän. Svalöfstjänstemännen komma till det resultatet, att »utsikterna för erhållande av värdefulla resultat av växtförädlingsarbetet, då det bedrivs av flera arbetskrafter på samma område och under liknande yttre förhållanden, icke tillnärmelsevis ökas i direkt proportion med antalet arbetande och kostnaderna därför», samt hänvisa till följande enligt deras uppgift för försök i allmänhet gällande formel.

»Enligt den vid medförelsenberäkningen tillämpade principen erfordras för att säkerheten hos en försöksserie skall anses som fördubblad att försökens antal äro fyrdubblade och för tre gånger ökad säkerhet nio gånger så många försök, d. v. s. den ökade säkerheten stiger icke i direkt proportion med antalet försök utan blott i förhållande till kvadratroten ur detta antal.»

De sakkunniga finna utan vidare motivering riktigheten härav i stort sett icke kunna jävas. Det vill synas som om den teoretiska uppfattning, de sakkunniga sålunda bibringas i fråga om »dubbelarbete» måste hava varit grundläggande för den annars oförklarliga undervärdering av Weibullsholms betydelse från det allmännas synpunkt, som de sakkunniga i sin slutliga motivering (prop. sid. 139—140) göra sig skyldiga till. Då de sakkunniga nämligen efterlysa det arbete man på Weibullsholm utför »utöver» det vid »statens egen anstalt», ligger tydligen bakom den uppfattningen, att allt växtförädlingsarbete vid respektive anstalter, som företer vissa yttre likheter, skulle så att säga »täcka» vartannat och alltså utgöra ett från det allmännas synpunkt onödigt dubbelarbete. Vi vilja här allenast framhålla, att detta måste innebära en fullständigt felaktig uppställning av problemet, ty den praktiska erfarenheten visar otvetydigt, att man i varje särskilt fall vid de båda anstalterna sysselsätter sig med för landets växtodling vitala och givande problem. Vi ha med andra ord långt kvar till uppnåendet av en sådan kvantitativ och kvalitativ »mättnad» på växtförädlingsverksamhetens område att ovanberörda av svalöfstjänstemännen framkastade teoretiska konstruktion kan hava någon som helst praktisk betydelse. Vi vilja till frågans ytterligare belysande hänvisa till ett av docenten N. Heribert-Nilsson gjort uttalande i ämnet av följande lydelse:

»Denna framställning är visserligen oantastlig, då det gäller medelfelsberäkningen, men då den anknötes till tanken på dubbelarbete blir den i högsta grad vilseledande, emedan den ju rent av leder till konsekvensen, att ju mera arbete som nedlägges, desto mindre löande är det, och denna tanke söker man också framtinga genom den ifrågavarande framställningen. Om svalöfstjänstemännen samtidigt hade kunnat visa, att den optimala gränsen för arbetets omfattning låge vid den av svalöfsverksamheten dragna, då först kunde synpunkten tillämpas på växtförädlingen. Annars får hela den till synes högst vetenskapliga bevisföringen ej större värde, än det till synes enkla, men fullt likvärdiga och på medelfelsberäkningen byggda påståendet, att den som tager en lott i ett lotteri härmed skaffar sig de största vinstmöjligheterna i förhållande till sina föregående möjligheter, som voro inga alls. Tager han tusen lotter minskar han visserligen med varje lott de teoretiska vinstmöjligheterna, men sannolikheten att *en* av dessa lotter skall utfalla med vinst ökas starkt. Först om han tager alla lotteriets lotter har han utsikt att taga hem alla vinster. På samma sätt har man genom att utlägga *ett enda* jämförande försök skaffat sig de största teoretiska möjligheterna att få fram en värdefull sort. Det är *detta*, som svalöfstjänstemännen oantastligt visa, och det är *detta*, vari de sakkunniga instämma.

Men denna teoretiska sida av saken kan ju, som var och en genast inser, ej hava någon som helst betydelse för den praktiska växtförädlingen, där det framför allt gäller att få ut *en vinst* under de teoretiskt möjliga betingelserna. Frågan är således helt enkelt denna: Huru många lotter måste jag taga för att *en* skall utfalla med vinst. Först då jag nått denna gräns är växtförädlingsarbetet möjligt, emedan annars hela apparaten går tom. Och frågar man vidare, vilken som är den optimala gränsen, så kan man åtminstone säga så mycket, som att denna måste ligga mycket högt, då den absoluta gränsen för varianterna ur en korsning ligger i kombinationsmöjligheterna och dessa vid en differens i endast 20 egenskapsenheter äro öfver 1,000,000. Att det antal sorter, som landets båda växtförädlingsanstalter, på grund av den omfattning arbetet har, varje år kunna pröva, är en bråkdel av vad som borde prövas, om en korsning skulle undersökas till alla sina möjligheter (så att man även kunde vara säker på *högsta* vinsten) är därför otvivelaktigt. Därför är också talet om dubbelarbete ett tomt tal.»

Övergå vi till de sakkunnigas slutliga motivering finna vi, att såsom utgångspunkt för frågans bedömning har framhållits skillnaden mellan Svalöf och Weibullsholm. Man fastslår i detta avseende, att Svalöfsanstalten är att betrakta såsom en »statsanstalt» på grund av statens mångåriga understöd till densamma samt det inflytande och den kontroll staten kan utöva däröver. Vid Svalöfsanstalten framkomna resultat äro »betalda och disponeras även helt av staten». Vi kunna icke undgå finna det sist anförda uttalandet dunkelt; det är väl icke riktigt, varken att staten helt betalt resultaten eller att staten helt disponerar desamma. Bolaget betalar ju dock sitt bidrag till anstalten och vad angår dispositionen så kan man väl snarare säga, att bolaget disponerar anstalten och dess resultat. Det torde för övrigt vara allmänt bekant, att statens representanter i själva verket aldrig förmått göra gällande något nämnvärt inflytande på Svalöf.

Vi vilja i fråga om detta framhävande och understrykande av Svalöfsanstaltens statliga karaktär till en början framhålla, att det redan måste synas principiellt betänkligt, att på det sätt och i det sammanhang, som här föreligger, söka få fram ett fastslående av att Svalöfsanstalten är en statsanstalt. Klart är ju syftet härmed: att erhålla en bevisföring mot anslaget till Weibullsholm och ett försvaret för det ogynnsamma resultatet av underhandlingarna med bolaget. Uppenbart är emellertid, att det argument man sålunda av formella skäl vill förskaffa sig, kan bliva staten dyrbart och medföra konsekvenser i åtskilliga avseenden. Vi måste därför finna det i hög grad olämpligt att på denna omväg föregripa lösandet av frågan om förstatligandet av Svalöfsanstalten, helst som riksdagen tidigare avslagit till och med framställning om förutsättningslös utredning av den frågan (se motion 1912: II: 199 av herrar Nilsson i Tånga och Linders; jordbruksutskottet nr 1 s. 71, 60 och 68;).

Bortsett härifrån kunna vi emellertid icke finna det på denna punkt förda resonemanget sakligt eller riktigt. Om anstalten på Weibullsholm säges, att staten »saknar varje inflytande å anstaltens ledning eller tillgodogörandet av dess arbetsresultat». Även detta uttalande synes dunkelt och obegripligt. Att staten *nu* saknar varje inflytande å anstaltens ledning kan icke ens sägas vara fullt riktigt, ty under innevarande budgetår står Weibullsholm såtillvida under statens insyn, att lantbruksstyrelsen haft att kontrollera, att statsanslaget kommit den praktiskt-vetenskapliga verksamheten helt till godo samt att verksamheten bibehållits vid sin hittillsvarande omfattning. Men härvidlag synes det överhuvud icke vara frågan om vad som nu eller tidigare gällt. Firman Weibull har, såsom av utredningen framgår, ingalunda tänkt sig, att fortsatt statsunderstöd skulle utgå utan en fullständig inspektion och kontroll av anstaltens verksamhet (kontrollkommission; se prop. sid. 138). Givet synes det oss vara, att firman Weibull skulle komma att hava ett synnerligen uppenbart intresse att under sådana förhållanden icke motsätta sig några från allmän synpunkt önskvärda direktiv från en dylik kontrollkommission. Det synes oss för övrigt som om denna fråga om kontroll och inflytande m. m. kommit i ett väsentligt annat läge, sedan lantbruksstyrelsens synpunkter beträffande olägenheterna av konkurrens mellan anstalterna vid Svalöf och Weibullsholm genom den gjorda utredningen synas huvudsakligen bragta ur världen. Enligt de sakkunniga (prop. sid. 135) skulle ju visserligen kvarstå, att konkurrensen innebure frestelse för den ena firman att släppa ut en sort, som endast föga skiljer sig från en av den andra firman handelsförd sort. Såvitt vi kunna förstå, torde denna »olägenhet» — vilken såsom antytts nu synes vara den enda återstående av de många av lantbruksstyrelsen på sin tid framhållna omständigheterna i detta avseende — tillmätas en överdrivet stor betydelse.

I detta sammanhang vilja vi fästa uppmärksamheten på en annan omständighet beträffande utredningen på denna punkt. De sakkunniga hava vid slutbehandlingen av frågan om statsunderstöd till Weibullsholm (prop. sid. 138)

tagit fasta å ett uttalande av firman Weibull i firmans skrivelse den 30 augusti 1924 i fråga om möjligheten att kontrollera utsläppandet av nya sorter. De sakkunniga ha emellertid lösbrutit detta uttalande ur sitt sammanhang på sådant sätt, att meningen av detsamma alls icke framgår. Vi tillåta oss här att anföra uttalandet i komplett skick:

»Vad beträffar lantbruksstyrelsens förslag, att kontrollkommissionen skulle äga befogenhet att avgöra utsläppandet av nya sorter, så synes det mig svårt att inse, på vilka grunder detta skulle kunna baseras. Då ju en sort ej kan insättas i de officiella försöken, förr än den är av växtförädlingsanstalten i fleråriga försök utprövad, och då man väl får antaga, att avgörandet skulle baseras på de officiella försöken, skulle en dylik anordning givetvis i många fall endast förhindra, att en av förädlaren i en lång och noggrann försöksserie som mervärd befunnen sort med detsamma komme jordbruket till godo. Troligen finge således kommissionen utsläppa sorten på enbart förädlingsanstaltens resultat, såsom nu merendels sker. Ty med den ringa effektivitet, som det officiella försöksväsendet för närvarande har i vårt land, kunna först längre årsmedeltal anses något så när beviskraftiga. Helt annat bleve naturligtvis förhållandet, ifall försöksverksamheten utvecklades så, att fasta försöksstationer inrättades, då förädlingsprodukterna redan på ett tidigare stadium och i större omfattning kunde upptagas till en noggrann prövning. Detta är ej blott ett önskemål, utan rent av en trängande fordran från förädlingsverksamhetens sida, och för en blivande kontrollkommission synes oss ingen mera tacksam uppgift i sortfrågan föreligga till realiserande än denna. Tills så sker, torde avgörandet lämpligast som hittills ligga hos förädlaren.»

De sakkunniga instämma i uttalandet sådant det av dem anförts och foga därtill vissa egna reflexioner. Det vill emellertid synas som detta firman Weibulls uttalande skulle vara anledningen till att departementschefen gör det dunkla uttalandet, att staten ifråga om Svalöf »har ett inflytande och kan utöva en kontroll, som firman Weibull icke underkastat sig och som efter vad utredningen gäve vid handen icke heller för närvarande kunde åvägabringas». Av det anförda torde framgå att utredningen härutinnan är synnerligen svävande och ofullständig. Det synes oss tydligt, att de sakkunniga på denna punkt liksom på åtskilliga andra bort genom underhandlingar med firman Weibull få klarlagt huru en såsom önskvärd ansedd kontroll samt nödigt inflytande från statens sida skulle kunna anordnas vid eventuellt statsanslag. Häremot kan visserligen invändas, att sedan de sakkunniga kommit till det resultatet, att firman icke skulle hava fortsatt statsunderstöd, det icke fanns anledning till ytterligare utredning på dylika punkter, men det synes oss dock som om man i varje fall bort taga så pass mycket hänsyn till riksdagens ståndpunkt förlidet år, att utredningen i nu berörda avseenden blivit fullständig. I varje fall borde emellertid icke denna ofullständighet i dubbel måtto drabba firman Weibull på sätt som nu sker genom departementschefens nyss anförda uttalande.

Från den här behandlade utgångspunkten om Svalöfsanstalten såsom statsanstalt och Weibullsholm såsom det enskilda företaget, där staten icke kan

utöva sitt inflytande draga de sakkunniga den slutsatsen, att staten icke har intresse av att stödja Weibullsholm i vidare mån än sistnämnda anstalt utför något arbete »utöver» det vid statens egen anstalt bedrivna. Efter vissa antaganden skissera de sakkunniga ett tänkbart anslagsbelopp på 20,000 kronor om året såsom premie till firman för samhällsnyttigt arbete och uppmuntran till dess fortsättande. Såsom framgår av propositionen, begrundar även departementschefen efter ett oförbehållsamt erkännande av firmans arbete möjligheten av att bevilja ett anslag av denna storlek.

Vid granskning av det svårbegripliga resonemang, som leder till denna slutsats (prop. 139—140), faller enligt vår mening mest i ögonen, att de sakkunniga tappat bort den rationella utgångspunkten för frågans rätta bedömande: uppskattningen av Weibullsholmsanstaltens värde och betydelse från det allmänna synpunkt. Ty avgörande härvidlag måste givetvis verka kunskapen om vilka värden, som i detta hänseende stå på spel sedda i relation till de direkta krav, som ställas på statskassan i och för understödjande av verksamheten. Ehuru självfallet några skarpt delade meningar icke råda i detta avseende, kan dock enligt vår mening konstateras, att insikten om denna betydelse eller rättare sagt *huru stor* densamma är, icke ännu tillräckligt genomträngt det allmänna medvetandet. Det synes oss därför nödvändigt, att till en början få konstaterat såsom ostridigt omfattningen av de värden, man härvidlag har att taga i betraktande.

I detta hänseende vilja vi framhålla, att det härutinnan rör sig om synnerligen stora nationalekonomiska värden. Landvinningarna på växtförädlingens område avspegla sig i miljoner kronor ökad inkomst för jordbruket och klart borde vara, att landet under inga förhållanden nationalekonomiskt sett har råd att undvara sådana resultat. Det kan beklagas, att en fullt exakt och uttömmande statistisk beräkning över dessa värden för vårt lands vidkommande icke kan uppvisas, men då det gäller att förskaffa sig en någorlunda riktig uppfattning om sakens proportioner torde det vara tillräckligt att anlita ett stickprov beträffande ett visst växtförädlingsresultat. I sådant hänseende vilja vi åberopa tillgängliga uppgifter rörande den av Weibullsholms växtförädlingsanstalt utsläppta vetesorten Standard, vilken sort av de sakkunniga (propositionen sid. 140) betecknats såsom visande ett »något bättre resultat än Svalöfsanstaltens Pansar». Vi förmena nu, i anslutning till vad vi redan anfört, att det viktiga vid bedömandet av den föreliggande frågan är att skaffa sig en konkret föreställning av vad ett dylikt »något» i realiteten betyder för jordbruksnäringens och landets ekonomi. Uppgifterna äro avgivna av tjänstemännen vid Weibullsholm docenten N. Heribert-Nilsson och försöksledaren, agronomen S. O. Berg och äro följande:

»Enligt resultatet från ett mycket stort antal officiella försök har Standardvetet uppnått en meravkastning i förhållande till andra i vårt land odlade förädlade sorter varierande från i medeltal 5 till 11 %. Gentemot sina för-

nämsta konkurrensorter i södra Sverige äger Standard därtill fördelen av 3 skälp. högre holl. vikt.

Sveriges totala veteskörd uppgår i genomsnitt till i runt tal 2,500,000 dt. årligen. En mera allmän övergång till odling i Standardvetet på exempelvis 75 % av vetearealen — i Skåne har sorten säkerligen redan nått denna utbredning och i Östergötland liksom i vissa andra provinser odlas Standard i stor utsträckning — skulle medföra en skördesteoring, beräknad efter ett förhöjt utbyte med 5 %.

$$\frac{(2,500,000 \times 75 \times 5)}{100 \times 100} = 93,750 \text{ av } 93,750 \text{ dt.}$$

Under innevarande försäljningssäsong har ju som bekant vetepriset fluktuerat mycket starkt eller från omkring 20 till omkring 30 kr. pr dt. Ett beräknat medelpris av 25 kr. pr dt. torde icke kunna anses för högt. Fullföljes kalkylen, får man som slutresultat, att Standardvetets utlämnande betyder en årlig vinst för det svenska jordbruket av ej mindre än $(93,750 \times 25 = 2,343,750)$ 2,343,750 kronor.

Självfallet gör ovan anförda kalkyl icke anspråk på att vara absolut exakt. Det mervärde som siffrorna visa till förmån för Standardvetet kan dock icke anses för högt utan snarare tvärt om.»

I fråga om de hittills framkomna värdena av växtförädlingsverksamheten vid Weibullsholm, sedda från de sakkunnigas egen utgångspunkt — plusvärden utöver statsanstalten — hava vi i detta sammanhang ansett oss böra intaga följande ur firman Weibulls erinringar den 18 mars 1925 hämtade, enligt vår mening synnerligen belysande uppgifter, vilkas riktighet vitsordats av docenten Heribert-Nilsson.

Övergå vi till de sakkunnigas uppskattning av de plusvärden, som Weibullsholmsanstalten kan hava frambragt, så synes härvidlag för dem ha varit vägledande det yttrande, som chefen för statens centrala frökontrollanstalt på anmodan av de sakkunniga efter tagen del av samtliga till dem ingivna utlåtanden avgivit om resultatet och värdet av förädlingsarbetena vid Svalöf och Weibullsholm. I detta sitt yttrande har han såsom en grundläggande synpunkt anlagt antalet utsläppta sorter som värdemätare. I yttrandet framhålls nämligen, att eftersom Weibullsholmsanstalten endast har trenne stråsädesorter i marknaden, men Svalöf 30 stycken, »så är det ju självfallet, att Svalöfsanstaltens verksamhet för stråsädesodlingens höjande varit av avsevärt större betydelse för vårt land». Finge man verkligen anlägga en så enkel synpunkt på plusvärdesfrågan, är det ju en oförlätlig försämlighet, att vi ej arbetat efter dessa riktlinjer. Under denna frågas tidigare debatter har — t. ex. från lantbruksstyrelsens sida — tvärtom med skärpa framhållits, att de många sorterna utgjorde en fara. Sedan vi bevisat, att från vår sida ingen onödigt stor sortproduktion kunde sägas föreligga, så räknas detta nu som ett bevis på en självklar underlägsenhet. Då vi emellertid lagt den rent nationalekonomiska synpunkten på spörsmålet, anse vi givet, att den kvantitativa synpunkten är utan intresse och att ingen annan bedömningsgrund än sorternas kvalitativa värde kan vara utslagsgivande. Då härvidlag endast avkastnings-siffror från de officiella försöken kunna fälla utslaget, hava vi i föregående inlagor byggt på dessa. Visserligen framhålls det i det nämnda utlåtandet av chefen för centrala frökontrollen, att denna försöksverksamhet i vårt land är bristfällig, men detta torde i avsevärd mån kompenseras genom det stora antal försök, som årligen genomföras. Och ett kan i varje fall anses säkert,

den är ej i så måtto bristfällig, att den kan anses giva plusutslag endast för endera anstalten. Se vi därför efter, huru de tre stråsädessorterna från Weibullsholm¹ ställa sig till motsvarande sorter på Svalöf, så finna vi, att Standardvetet med en markerad avkastningsstegring av i genomsnitt 8 % överträffar sina konkurrentsorter och slår Pansar II i 40 försök med 9 %, Ridder i 28 försök med 5 %, Pansar III i 13 försök med 5 %, Sol II i 31 försök med 6 %, Birgitta i 27 försök med 9 %. Thule II i 67 försök med 7 % och Svea i 40 försök med 13 %. Standard överträffar således ej endast sina skånekonkurrenter Pansar II, Pansar III och Ridder utan även de bästa svalöfssorter, som äro utexperimenterade för övre Götaland och Svealand. Skall ej detta kallas ett markerat plusvärde, så torde det överhuvud taget knappast vara möjligt att förebringa något sådant från den svenska växtförädlingens historia. Härtill kommer, att Standard är sina sydsvenska konkurrenter lika markerat överlägset i kvalitet, i genomsnitt ej mindre än 3 holländska skålpund, vilket för jordbrukaren betyder en mervinst av i runt tal räknat 0:50 kr. pr 100 kg. enligt kvarnarnas prisregleringsskala (bilaga). Detta starka framsteg vid Weibullsholm har således gjorts med ett växtslag, på vilket Svalöf alltid nedlagt sitt intensivaste arbete.

Vad havreförädlingen beträffar, är det av de officiella försöken likaledes odisputabelt, att den sort, som står främst i avkastning, är Weibullsholms andra stråsädessort, Ekohavren. I genomsnitt av 223 försök överträffar den Segerhavren med 2 %, i genomsnitt av 173 försök Kronhavren med 4 % och i genomsnitt av 129 försök Svalöfs nyaste vithavreförädling, Kungshavre, med 4 %. Varken Svalöfs nyare eller äldre sorter kunna således i avkastning konkurrera med Ekohavren, och den omständigheten, att de äro tre stycken kan väl rimligen ej hjälpa upp saken. Härtill kommer att Ekohavren i förhållande till sin näst bästa konkurrent, Segerhavren, har ett betydligt styvare strå och en 2 % högre kärnhalt, även detta rena klara mervärdesegenskaper.

Vad Weibullsholms tredje stråsädessort, Stormråg II, beträffar, så ha de officiella försöken visserligen visat en 3 resp. 4 % lägre avkastning än Stål, resp. Stjärnrågen, men den överträffar sin modersort, Petkuserrågen, med 6 %. Den utgör emellertid en förädling med jämte avkastningshöjning även ett annat lika viktigt mål i sikte, nämligen ett kort och styvt, vetelikt strå, och även detta är en odisputabelt mervärdegenskap, om än svår att exakt ekonomiskt beräkna.

En utredning, företagen med ledning av utförda officiella försök, visar således, att med avseende på avkastningen Weibullsholmsanstaltens såväl vete- som havresort överträffar var för sig ett sortiment av Svalöfssorter. Den tredje stråsädessorten står visserligen i avkastning under sina båda konkurrenter, men över dem båda i en annan praktiskt viktig egenskap. Det vore väl också väl mycket begärt, om alla weibullsholmsorter skulle överträffa sina parallellsorter på Svalöf, innan mervärdestanken kunde diskuteras.

Vad rotfrukterna beträffar, så äro de vid Weibullsholm uppdragna stammarna enligt de under senaste femårsperiod utförda officiella försöken i Malmöhus län ej blott i avkastning av torrämne per hektar utan även i sin ringa halt av stocklöpare överlägsna sina parallellsorter från Svalöf. Den sedan gammalt här bestående plusvärdesskillnaden till Weibullsholms fördel har ingalunda förskjutits genom de senast framkomna stammarna.

Med avseende på förädlingen av köksväxter på Weibullsholm har Svalöf ingen motsvarighet. Hela denna verksamhet, som utföres av en av de fyra

avdelningarna vid Weibullsholm, är således med sina resultat i sin helhet ett plusvärde.

Om man således vid en mervärdesberäkning av de från Weibullsholm utsläppta sorterna tar till grundval de föreliggande officiella försökssiffrorna — och någon anledning att ej göra denna beräkning böra väl de sakkunniga knappast ha haft — så finner man, att denna väg ej skulle varit utsiktslös. Den hade dessutom haft den förmånen, att den närmat sig själva huvudfrågan, nämligen de nu föreliggande handelssorternas nationalekonomiska betydelse.

Av det anförda torde framgå, vilka betydelsefulla värden Weibullsholms växtförädlingsanstalt redan tillfört jordbruksnäringen. Vi finna det emellertid synnerligen viktigt att betona — en synpunkt som knappast alls beröres av de sakkunniga — att det nu icke blott rör sig om det förflutnas värden utan om de värden, som anstalten vid Weibullsholm kan förväntas komma med i *framtiden* och för vilkas bevarande statens ingripande nu påkallas.

Då det alltså syns motionärerna vara av vikt, att Weibullsholms växtförädlingsanstalts resultat i sin helhet — således även redan utexperimenterade, värdefulla sorter, men som ännu ej gått i handeln — förelåge till bedömande och då de sakkunniga underlåt tit en orientering i denna fråga, hava motionärerna från anstaltens tjänstemän begärt upplysningar i detta fall. Enligt de erhållna framställningarna föreligga följande förädlingsprodukter på detta stadium.

VETE.

Weibulls Jarlvete,

en *mycket hårdig* och *jämförelsevis tidig* höstvetesort ur korsning Iduna × Rostfritt Sammetsvete, som är avsedd för de delar av mellersta Sverige, där sorter med ännu större hårdighet och tidigare mognad äro önskvärda. Avkastningen hos Jarl är enligt såväl privata som officiella försök 8 % *högre än hos Thule II*, den sort varmed Jarl närmast är avsedd att konkurrera.

Weibulls Ankarvete,

en sort ur korsning Iduna × Bore, som har i *det närmaste lantvetets hårdighet och lantvetets kärn kvalitet* och som i av tvenne av landets större kvarnföretag Tre Kronor och Saltsjökvärn under de tvenne senaste åren anordnade försök visat en *bakningsduglighet med avseende på brödets utseende och kvalitet som är nära jämnställd med lantvetets* och högst betydligt överträffar samtliga sydsvenska vetesorters. Avkastningen är nära jämnställd med Standards. Då just bakningskvaliteten under de senaste åren blivit synnerligen aktuell, föreligger i Ankarvetet det första resultatet av en strävan att förena lantvetets kvalitet med de skånska vetesorternas avkastning.

RÅG.

Weibulls Stormråg III.

Samkorsning ur Storm II, men har ett 30 cm. kortare strå än denna, varför skillnaden i strå längd mellan denna nya sort och Petkus är fullt $\frac{1}{2}$ meter.

Sträet är ej längre än hos de moderna vetesorterna och lika styvt, varför sorten är lika lättskördad som dessa med bindare.

HAVRE.

Weibulls Drotthavre

Härstammar ur dubbelkorsningen (Leutewitzer Gelb X Guldregn) × (Abundance × Seger), som utförts med avsikt att förena avkastning från den förra korsningen, vilken givit upphov till Ekohavren, med kvalitet och tidighet från den senare. Den har i åttaåriga försök på Weibullsholm givit följande avkastning i förhållande till Segerhavren = 100.

1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	Genomsnitt
105,1	103,2	105,9	109,2	105,5	109,1	99,4	102,6	105,0

I försök på Bjälbo i Östergötland har sorten givit följande resultat i förhållande till Seger = 100.

1922	1923	1924	Genomsnitt
102,1	112,6	108	107,6

I försök på Lönhult och Skivarp (Skåne) samt i Sörmark (Värmland), där sorten på vardera stället prövats tvenne år har avkastningen i förhållande till Seger = 100 varit 103,9, 109,6 och 116,6 resp. Endast på ett enda försöksställe, där sortens prövats mer än ett år, har den gått under Segerhavren, nämligen på Wambåsa i Blekinge, där den visat relativtalet 94,4 i förhållande till Seger.

Såväl de mångåriga försöken på Weibullsholm som de under senare åren utförda lokala filialförsöken peka mycket enstämmigt därpå, att *med Drotthavren en avkastningsstegring av minst 5 % över Segerhavren skulle vara vunnen.*

Weibulls Arkahavre.

Denna sort utgör en urvalsprodukt ur samma korsning som Ekohavren, nämligen Leutewitzer Gelb × Guldregn. Den överträffar emellertid båda sina föräldrar i tidighet och kommer i denna egenskap mellan Guldregns- och Dalahavren. Sorten är således en tidig Guldregn, men som i avkastning synes överträffa denna sort. Den är avsedd närmast för kalla och sena jordar i Göta- och Svealand, men torde möjligen få betydelse även längre upp genom sin stora tidighet.

Avkastningen har i förhållande till Segerhavre = 100 varit följande i försöken på Weibullsholm:

1921	1922	1923	1924	Genomsnitt
109,9	102,9	102,9	96,7	103,1

Sorten har således i 4 års försök överträffat Segerhavren med 3 %, fast den har en mognadstid fullt som Guldregn.

Weibulls Bergslagshavre.

Denna sort härstammar likaledes ur korsningen, Leutewitzer Gelb × Guldregn, men går ännu starkare utanför föräldrarnas gränser än Arlahavren i tidighet och är i denna egenskap jämnställd med Dalahavren. Den är således avsedd för övre Svealand och nedre Norrland. I avkastning har sorten i 6 års försök på Weibullsholm överträffat Dalahavren med 10 %. I de lokala försöken

1922—1923 har Bergslagshavren givit samma avkastning som Svalöfs Odalhavre, men överträffar denna sort i tidighet.

Weibulls Argushavre.

Under det att avkastningen hos svarthavren stegrats ganska avsevärt med de nyare svarthavresorterna har däremot kvaliteten fortfarande blivit stående på en låg nivå i förhållande till vithavresorterna såväl med avseende på hektolitervikt som kärnhalt. Genom korsning av en pedigreesort ur Stormogul, vilken var betydligt tidigare än sin modersort och troligen utgör en spontan korsningsprodukt med Segerhavre, har det efter ett omfattande urval lyckats att få fram en svarthavresort med vithavrens kvalitet, vilken dessutom står på höjden av svarthavrens avkastning.

Denna sort, Argushavre, har på Weibullsholm givit följande avkastning i jämförelse med Klock III.

1922	1923	1924	Genomsnitt
100,6	109,9	104,5	105,0

Sorten har dessutom varit prövad tvenne år på Bjälbo i Östergötland och har här i förhållande till Klock III = 100 givit genomsnittsavkastningen 107,1.

Argushavren överträffar således Klock III i avkastning och detta så avsevärt, att den förvisso även framgångsrikt konkurrerar även med Svalöfs nyaste svarthavreförädling, Engelbrektshavren, med vilken den ännu ej prövats.

Men ännu avsevärdare än i avkastning överträffar Argushavren samtliga hittills i marknaden förefintliga sorter i kvalitet. Hektolitervikten är omkring 4 holl. skålpund högre än hos Klock III och kärnhalten 1 % högre. Kärnan är fyllig, djupt svart.

I stråstyrket överträffar Argus likaledes avsevärt Klock III och Engelbrekts och är i denna egenskap jämnställd med Ekohavren. Mognadstiden är fullt som Klock III.

KORN.

Förädlingsarbetet med tvåradigt korn för södra Sverige är främst inriktat på en stegring av avkastning och stråstyrka. Ett stort antal korsningar bearbetas i detta syfte och ur ett par av dem har framdragits nya sorter, vilka i den prövning de hittills undergått, visat sig fylla fordringarna i ovannämnda hänseende så pass, att de sannolikt komma att utsläppas i marknaden.

Sorten nr 313 ur korsning Svanhals × Tystofte Printee är av samma tidighetsgrad som Prinsess, och har styvare strå. Sorten upptogs i jämförande försök på Weibullsholm redan 1917 och har varit med i 17 försök under 7 år enligt följande tabell (siffror för 1920 saknas, emedan detta år hela kornförsöket var ovägbart).

År	1917	1918	1919	1921	1922	1923	1924	Prinsess = 100
Antal försök	1	1	1	1	5	4	4	Summa försök 17
Rel. tal	109,3	99,3	105,3	102,7	100,4	107,3	112,8	Medeltal 104,5

I medeltal av 17 försök har 313 sålunda lämnat en kärnavkastning som med 4 à 5% överstiger mätarsorten Prinsess. Halmavkastningen har jämförts i 12 försök och i genomsnitt för dessa har 313 lämnat 3 % högre halmskörd än Prinsess.

Den andra sorten, 3300, härstammar ur en korsning mellan Gullkorn och Prinsesskorn. Den överträffar i stråstyrka den för närvarande stråstyvaste sorten Gullkorn. Denna sort har emellertid ännu ej varit med i de jämförande försöken tillräckligt länge, för att man skall kunna göra något bestämt uttalande om avkastningen, men de hittills utförda försöken ge god förhoppning även i detta avseende. Sorten är liktidig med Gullkorn. j

Weibulls Pukekorn

är en tvåradig sort med ungefär *samma tidighet som det i södra Norrland allmänt odlade Sexradskornet*. Framför det senare äger Puke tvenne mycket värdefulla egenskaper nämligen dels ett i förhållande till det sexradiga kornet mycket *styvare strå* och dels en *betydligt större, fylligare och tunnskaligare kärna*.

Sorten är anmärkningsvärd ur den synpunkten, att densamma utgör det första resultatet av ett sedan många år bedrivet arbete på att genom korsning mellan sexradigt korn och den högavkastande tvåradssorten Gullkorn söka förena det förras tidiga mognad med Gullkornets styva strå och utmärkta kärnkvalitet. Dessa eftersträfvade egenskaper äro tillfinnandes hos Pukekornet. Sorten kommer eventuellt att utlämnas våren 1926.

BALJVÄXTER.

Weibulls Munkärt

är en ny kokärt uppdragen ur korsning mellan Östgöta Gulärt och en röd-blommig sort. Sorten, som är medelsen och utmärker sig genom klart gul fröfärg, har i såväl egna som ett rätt stort antal officiella försök givit högsta medelavkastningen av samtliga prövade gulfröiga kokärtsorter. Munkärten kommer att utlämnas våren 1926.

VALLVÄXTER.

Weibulls Minerva II

är en ny hundäxingsstam av medelsen typ. Har i egna försöken å Weibullsholm lämnat synnerligen hög avkastning, högre än andra till samma tidighetsgrupp hörande sorter. Några resultat från officiella försök finnes ej, då dylika försök med vallväxter förekomma endast undantagsvis. Utlämnas våren 1926.

GRÖNSAKSVÄXTER.

Såsom redan tidigare påpekats, är det i första hand kvalitetsegenskaperna, som ligga till grund vid bedömningen av olika grönsakers värde. Särskilt måste

man fordra, att en ny sort skall vara överlägsen äldre handelssorter med avseende på motståndskraft mot växtsjukdomar av olika slag, äga bättre smak samt högre näringsvärde, där det ej gäller rena kryddväxter. Man skulle därför vänta, att eftersom avkastningen kommer i sista rummet som värdemätare på en ny sort, de siffror, som kunna framläggas äro relativt blygsamma. Emellertid visa skördesiffrorna från jämförande försök vid såväl Weibullsholm som vid Alnarp, att detta visst icke är fallet. Tvärtom uppvisa de nya sorter av grönsaker, som redan utsläppts i marknaden att, trots en mycket skarp selektion med avseende på kvalitetsegenskaper, det varit möjligt att få fram en ej obetydlig avkastningsstegring.

Samma gäller en del sorter, som f. n. äro under förökning och som äro bestämda att utsläppas i marknaden under de två närmast kommande åren. Av dessa må följande sorter, några ännu ej namngivna, framhållas:

Ped. 319 ur Engelsk Sabel, sockerärt med mycket stora, breda och tjocka baljor, som äro synnerligen söta och bibehålla sin sprödhet även sedan baljorna nått sin fulla storlek. I dessa kvalitetsegenskaper mycket överlägsen såväl modersorten, Engelsk Sabel, som Weibulls Olympia, vilken senare den är avsedd att ersätta. Men även i avkastning är *ped. 319* anmärkningsvärd, i det att den i medeltal av 2 års jämförande avkastningsförsök givit omkring 30 % högre skörd än Weibulls Olympia, vilken senare sort såsom den hittills jämnaste och bästa i marknaden blivit antagen som mätaresort i officiella grönsaksförsök i Sverige, Norge och Danmark.

Ped. 262 ur Stensärt, en mägärt med stora, mycket söta, tunnskaliga frön och hög ärtprocent i baljorna, har med avseende på skörd visat sig vara överlägsen Svalöfs Kolonistensärt, likaledes en pedigree ur Stensärt, med 25 % enligt medelavkastningen i två års jämförande försök. Den är dessutom praktiskt taget immun mot ärtfusarios, en svampsjukdom, som är svårt förhärjande på så gott som alla grönsaksarter ehuru i olika grad.

Ped. 404 ur Senator är en mägärt av medelhöjd (omkring 1 m.), som i avkastning ger omkring 22 % högre skörd än de högvuxna, allmänt kända handelssorterna Fairbeards Nonpareil och Stensärt. På grund av sin jämförelsevis låga växt och sin stora stråstyvhet underlättas risningen och odlingskostnaderna bli därigenom betydligt lägre än för höga arter. Då den dessutom liksom föregående är så gott som immun mot ärtfusarios har sorten ett stort odlingsvärde.

Ped. 144 ur Rapid är en mycket tidig spritärt. Dess största betydelse är dess tidighet. Den är färdig till plockning 1—2 veckor tidigare än modersorten Rapid, vilken är den tidigaste i handeln förekommande spritärten. Sälunda gav den år 1923 vid första plockningen 70 % högre avkastning än Rapid. År 1924 gav den vid 1:sta plockningen 345 % och vid andra plockningen 86 % högre baljskörd än Rapid, siffror, som äro mycket talande som bevis för sortens stora tidighet.

Ped. 178 ur Amager, en lågvuxen synnerligen jämn och avkastningsrik vitkål ur Amagertyp. Sorten har prövats i tre års jämförande försök vid Weibullsholm och ett år vid Alnarps trädgårdars försöksverksamhet. Vid Weibullsholm har den givit en medelavkastning, som med 17,8 % överträffar den danska sorten Amager lag. Vid Alnarp, där sorten prövats först år 1924, visade den en överlägsenhet på 16 %. Sorten har mycket högt näringsvärde genom sin höga torrsubstanshalt. Den är något tidigare än dansk Amager och kan

därför säkerligen få stor betydelse som vinterkål högt upp i mellersta Sverige där den danska sorten i allmänhet är för sen.

Stenkula är en pedigreesort av vanlig brysselkål med synnerligen välslutande småhuvuden och en avkastning av huvuden, som med 17 % (enl. medeltal av 2 års jämförande försök) överträffar den i officiella försöken i Sverige, Norge och Danmark använda jämförelsesorten. Då den dessutom är synnerligen jämnvuxen och likartad samt mycket vinterhärdig, så att småhuvudenas ytterblad även efter mycket stränga vintrar, som t. ex. 1923—1924, förbli fullt gröna, kommer den säkerligen att få stor spridning.

Weibulls Student, en stam uttagen genom massurval, ur den vanliga palsternackan Student, har relativt korta och tjocka rötter, av mycket jämn form. Vinterhärdigheten god liksom kvaliteten. Avkastningen något högre än modersorten, men på grund av sin jämnhet är bruksvärdet likväl betydligt högre än vad viktsiffrorna utvisa.

I detta sammanhang torde ock vara på sin plats att något belysa värdet av Weibullsholms växtförädlingsanstalt från rent vetenskaplig synpunkt. Enligt vad som torde vara rätt allmänt känt och av ett flertal av motionärerna genom besök på anstalten konstaterats, måste även den rent vetenskapliga forskningen uppmuntras på ett för en privat växtförädlingsverksamhet enastående sätt. Detta har också vitsordats av tvenne av samtidens mest framstående ärfthhetsforskare, nämligen professor E. Baur i Berlin och E. von Tschermak-Seysenegg i Wien (prop. 50—52). Men även den i den rent vetenskapliga bedömningen ej initierade kan genom att följa anstaltens utveckling i den översikt över Weibullsholms växtförädlingsanstalt, som årligen utgives, konstatera, huru även den vetenskapliga verksamheten uppbyggts synnerligen planmässigt och under friast möjliga former. Man finner här, att samtliga botanister kommit till anstalten som filosofie studerande eller filosofie kandidater, men att under åren 1913—1924 samtliga förvärvat filosofie doktorsgrad genom undersökningar, utförda vid Weibullsholm. Ej mindre än trenne av dessa ha på sina undersökningar förvärvat docentur. Av dessa äro tvenne docenter i ärfthhetslära, således just det ämne, som utgör basis för växtförädlingsarbetet.

Anmärkningsvärt är även att de undersökningar, på vilka meriteringen skett, till en del utförts på ett material, med vilket ej växtförädlingen arbetar, men som varit från teoretisk synpunkt givande. Så har enligt vad för oss uppgivits docent Nils Heribert-Nilsson varje år sedan 1912 för artbildningsstudier odlat Lamarcks nattblicka (*Oenothera Lamarckiana*) på en areal av omkring ett tunnland. Och docent C. Hallqvist har som experimentalväxt i stor utsträckning använt först blålupin, vilken växtart på grund av svårigheter med förödlingen i stort ej är lönande för förädling i vårt land och sedan klorofyllfattiga, föga livsdugliga raser av korn, som äro utan allt praktiskt värde; men detta experimentalmaterial har det allra största teoretiska intresse. Denna omvårdnad av vetenskapligt material har enligt vad vi inhämtat även sträckt sig till utanför anstalten arbetande vetenskapsmän. Så erhöll Bengt Lidforss på den

tid, då den rena jordutrymmesfrågan hotade att avklippa hans betydelsefulla undersökningar över artbildningen hos björnbärssläktet, ett experimentalfält på Weibullsholm. Att den vidsynthet och den uppmuntran, som från ledningen av Weibullsholm visats de där arbetande vetenskapliga krafterna, ej blott avsatt resultat i form av vetenskaplig produktion utan även stimulerat den rent praktiska verksamheten visas bäst i det hastiga tempo, med vilket Weibullsholm genom sina sorter arbetat sig fram till en av ingen bestridd jämbördig ställning med Svalöf.

Att denna vetenskapliga läggning av anstaltens struktur skall hava en befruktande verkan på de praktiska förädlingsmetoderna genom ett förnyande av idématerialet synes oss vara en given sak. Det är därför förvånansvärt, att de sakkunniga ej tagit hänsyn till den framställning, som från Weibullsholm i en inlaga till dem gjorts i frågan om anstaltens rent organisatoriska och metodiska differenser gentemot Svalöfsanstalten. De ha i stället instämt i ett uttalande från tjänstemännen vid Svalöf i denna sak. I detta uttalande företrädes den onekligen för en vetenskaplig verksamhet egendomliga åsikten att »om målet för förädlingsarbetet i huvudsak måste bli detsamma för alla förädlare, som arbeta inom samma område, så bliva också vägarna att nå detsamma i stort sett enahanda (prop. sid. 136)» och att »arbetet alltid kommer att fortgå efter i stort sett samma linjer» (prop. sid. 137). Även om dessa åsikter verkligt skulle utgöra direktivet för förädlingsarbetet vid Svalöf, torde de knappast vara att betrakta som efterföljansvärda. I sin inlaga framhålla just tjänstemännen vid Weibullsholm åtskilliga exempel på vittgående metodiska differenser, av vilka vi anföra några av de viktigaste.

I sitt nämnda anförande anföra t. ex. Svalöfstjänstemännen: »Alla i marknaden förefintliga sorter äro numera rätt väl kända och tillgängliga för alla. Helt naturligt söker därför varje arbetande förädlare att för sitt arbete använda de i olika avseenden mest framstående sorterna» (prop. sid. 136). I sin framställning av havreförädlingen i den nämnda inlagan från Weibullsholm visar docent Heribert-Nilsson att detta långtifrån är naturligt. Han har utgått från den förutsättningen, att de mest högavkastande sorterna, såsom alla tillhörande samma gamla lantsort, Probsteierhavren, troligen ha samma ärftliga avkastningsegenskaper, varför något nytt här ej står att vinna. I stället har han korsat de till typ och härstamning starkt olika sorterna Guldregn och Leutewitzer Gelbhafer, fast dessa ej tillhöra de högst avkastande sorterna, med tanke på, att dessa kunde innehålla olika avkastningsegenskaper, som hos vissa plantor i andra generationer kunde summeras till en plusvariation. Att förutsättningen var riktig visas bäst därav, att ej blott med avseende på avkastningen en utanför föräldrarnas gränser gående plusvariation erhöles, Ekohavren, utan även med avseende på tidigheten liknande extrema plusvarianter framkommo, som givit upphov till sorterna Arla och Bergslagshavre. Denna korsningsprincip har, framhålles det, numera upptagits på Svalöf, enligt vad

havreförädlaren där, dr Åkerman, angiver i »Vägledning för försöksfälten vid Svalöf 1923» (sid. 15): »Sedan det visat sig omöjligt att genom korsning mellan olika probsteiersorter uppnå större framsteg i avkastningsförmåga, ha de bästa av dessa sorter korsats med värdefulla sorter av andra typer, t. ex. v. Lochows Gelbhafer, Leutewitzerhavre, gul flandrisk havre o. s. v.» En praktiskt utexperimenterad metod från Weibullsholm har i detta fall visat sig så fruktbarande, att den upptagits på Svalöf.

I åtskilliga andra avseenden utvecklas påtagligt djupgående metodiska skiljaktigheter i förädlingsarbetets metodik. Mest slående är väl denna med avseende på rågförädlingen. Det rör sig här tydligen om utfinnandet av en principiellt helt ny förädlingsväg för de korsbefruktande växterna. Att den rent teoretiska uppbyggnaden av denna fått köpas med tidsspillande och dyrbara omvägar framgår av förädlarens framställning. Och arbetets omfattning visas väl bäst av en sådan uppgift, som att varje år för arbetets genomförande 12.000 ax måste isoleras med pergaminpåsar och att för särskild av de ur korsning uppdragna pedigreerna ett avstånd i sträckmeter på ej mindre än inemot 3 mil måste användas. Att den framexperimenterade metoden ansetts värdefull ej blott på Weibullsholm visas därav, att den upptagits vid den praktiska rotfruktsförädlingen på Svalöf, liksom den givetvis förut kommit till användning vid Weibullsholm.

I åtskilliga andra avseenden ha Weibullsholms tjänstemän påpekat differenser i metodik och förädlingsmål. Hos vetet har den kvalitativa sidan av veteförädlingen starkare beaktats än vid Svalöf, vilket resulterat i en högre hektolitervikt för Standard och en högre bakkingsduglighet hos Ankar än hos motsvarande Svalöfssorter, och dessa framsteg ha dock ej skett på bekostnad av avkastningen. Vid den praktiska rågförädlingen ha kortstråighet och stråstyrka med resultat upptagits som förädlingsmål, vid potatisförädlingen har resistensen mot bladrullsjuka gjorts till föremål för omfattande undersökningar i samband med fröplantuppdragningen, vid rotfruktsförädlingen har stocklöparhalten hos olika stammar varit föremål för största uppmärksamhet, vilket också resulterat i sorter, som i förhållande till Svalöfssorterna ha en påfallande mindre procent av stocklöpare.

Av det anförda, som endast utgör en kort sammanfattning av från förädlings-specialisterna vid Weibullsholm anförda fakta och synpunkter, synes oss emellertid odisputabelt, både att förädlingsarbetet är en verksamhet, där rent kvalitativa differenser i mål och metod med styrka göra sig gällande, och att starka impulser till förädlingsarbetets förnyelse till idéer och förädlingsvägar utgått från Weibullsholm. Det synes oss också beaktansvärt och som en styrka för Weibullsholmsanstalten, att den kunnat upptaga en diskussion på denna punkt, där Svalöf närmast synes företräda en rent negativ ståndpunkt.

Såsom av det anförda torde framgå, kunna vi icke för vår del godtaga den argumentering, som leder till att endast ett »mindre» anslag till Weibullsholm vore tänkbart såsom en premie och uppmuntran till fortsatt arbete. Vi hålla nämligen före, att det resultat de sakkunniga sålunda kommit till bygger på felaktiga premisser. Frågan om kontroll och inflytande från statens sida har skjutits alltför mycket i förgrunden och man har glömt att taga sikte på den vitala betydelsen av växtförädlingsverksamheten. Vi vilja därmed ingalunda påstå, att frågan om statens inflytande är oviktig. Vi ha också påvisat, att utredningen på denna punkt är ofullständig. Möjligheterna att anordna en fullt tillfredsställande och effektiv kontroll av verksamheten på Weibullsholm synes oss icke alls utesluten. Särskilt med hänsyn därtill, att firman Weibull vid åtnjutande av ett tillfälligt understöd skulle hava en betydligt känsligare ställning till staten än verksamheten vid Svalöf med dess mera stabila position ifråga om statsbidrag, synes det oss synnerligen troligt, att firman skulle finna med sitt intresse förenligt att tillgodose de synpunkter på verksamheten, som från det allmännas sida kunde framkomma.

I detta sammanhang tillåta vi oss betona att från firmans sida icke gjorts anspråk på att staten skulle ikläda sig *samma* »skyldighet» till statsbidrag (prop. sid. 139) beträffande Weibullsholm, som anses föreligga i fråga om Svalöf. För egen del ha vi samma syn på frågan som firman Weibull, nämligen att staten i detta fall bör ingripa för att säkerställa *sitt eget intresse* i den mån så är erforderligt men icke därutöver åtaga sig några förpliktelser. Och att detta bör ske finna vi vara ofrånkomligt, därest man håller i sikte verksamhetens värde. Såsom framgår av det föregående ha vi sökt komplettera utredningen i fråga om detta värde bland annat genom uppgifter om de *framtida* resultat, som man har anledning att vänta sig från anstalten vid Weibullsholm. Med vår syn på frågan är det dessa värden det är fråga om att uppskatta, varvid naturligen kunskapen om vad firman redan frambragt utgör en fast utgångspunkt; att däremot vid uppskattningen endast röra sig med det förflutna, såsom de sakkunniga synas göra, torde vara felaktigt.

Sistnämnda anmärkning synes i viss mån jämväl kunna riktas mot de sakkunnigas utredning rörande det andra av dem uppställda villkoret för att staten bör lämna understöd, nämligen att förtjänsten av de förädlingsresultat, man vill premiera, täckt kostnaderna för arbetet. Det torde i övrigt vara överflödigt att närmare ingå på den i detta avseende av de sakkunniga förebragta merprisberäkningen. De sakkunniga ha själva framhållit, att den är bristfällig. Såsom försvar för densamma har emellertid gjorts gällande att icke något annat sätt att räkna kunnat föreslås från Svalöfs och Weibullsholms sida. Sistberörda anmärkning kunna vi icke finna hava någon betydelse i sak. Klart är ju att skall en dylik undersökning ha något vitsord bör man vara övertygad om att den är riktig och icke bristfällig. Denna merprisberäkning leder de sakkunniga till resultatet, att förädlingsarbetet — vid Weibullsholm — »i det allra

närmaste betalat arbetskostnaden» (prop. sid. 141). Något senare betecknas samma verksamhet av de sakkunniga såsom »förtjänstbringande». Det synes oss nödvändigt att se på denna fråga något mera praktiskt och icke basera sig på teoretiska spekulationer. Det faktiska förhållandet är, att »merpriset» under nuvarande konjunkturer icke låter sig uttaga. För att uppehålla växtförädlingsverksamheten måste dock prisen i det längsta hållas uppe, men detta leder å andra sidan till minskning i omsättningen. Sålunda kan anföras, att firman Weibulls omsättning av rotfruktsfröer under denna konjunktur nedgått med mer än en tredjedel, vilket inneburit en direkt minskning av firmans årliga inkomst med omkring 100,000 kronor. Genom den rådande depressionen inom jordbruksnäringen har nämligen *priset* blivit den ensamt avgörande faktorn. Även de sakkunniga och departementschefen beröra detta förhållande, som i själva verket synes oss vara grunden för firman Weibulls behov av understöd från statens sida. I detta sammanhang vilja vi söka draga några slutsatser från i handlingarna tillgängliga upplysningar.

För belysande av utvecklingen utaf firmans verksamhet från 1906 till och med 1924 har företetts en tablå (prop. sid. 123), enligt vilken delägarnas kapital från 96,000 kronor ökats till i runt tal 500,000 kronor. De sakkunniga draga därav den slutsatsen, att affären måste anses hava givit sina delägare en god vinst på det ursprungliga kapitalet. Slutsatsen vore tvivelsutan riktig, om denna vinst föreläge i gripbar form. Att så icke är fallet inser en och var, som har någon praktisk erfarenhet i hithörande ting. Saken ställer sig enligt vår mening på följande sätt. Under de 19 arbetsår, varom det här är fråga, hava firmans delägare i främsta rummet tänkt på firmans utveckling och förkovran. Allt vad som kunnat sparas har använts på den vetenskapliga verksamhetens höjande, anskaffande av den bästa möjliga maskinella utrustning, inköp av lämpliga jordar för egna odlingars bedrivande o. s. v. Samtidigt har det icke kunnat undvikas, att firmans upplånade rörelsekapital vuxit i vida större proportion än behållningen. Skulle firmans affär nu nedläggas är det tydligt, att en stor mängd av de värden, som i bokslutet skapa behållningen, skulle sjunka till en ren obetydlighet och slutresultatet kanske bliva brist i stället för behållning. Huruvida de 19 årens arbete givit någon ökad kapitalbehållning är därför tills vidare en öppen fråga, som dessutom i detta sammanhang endast har en mycket sekundär betydelse, då det ju är fråga, huruvida firman under nuvarande konjunkturer verkligen är i stånd till att upprätthålla det höga vetenskapliga underlaget för sin verksamhet samt huruvida detta ur allmän synpunkt är av så stor betydelse att ett temporärt understöd från statens sida bör ifrågakomma.

Att firman genom den vetenskapliga verksamhetens inskränkande skulle kunna minska sina omkostnader synes oss emellertid mycket sannolikt, men uppenbart är, att detta skulle vara från det allmännas synpunkt olyckligt.

Såsom även de sakkunniga riktigt framhållit finnes i vårt land intet som helst

skydd för utnyttjande av uppfinningar på växtförädlingens område. Mångarigt och kostbart arbete blir nästan omedelbart allas egendom. Ingen annan skapare av nya värden är kanske i detta fall så illa ställd som växtförädlaren. Det kan i alla fall gå bra under goda tider men under dåliga tider, sådana som de nuvarande, äventyras lätt det hela. Det ligger därför enligt vår mening ingenting orimligt uti, att statsmakterna redan på grund av dessa förhållanden kunde anse sig förpliktade att understödja en verksamhet vars ostörda fortgående är av stor nationalekonomisk betydelse.

Såsom situationen utvecklats sig i vårt land, tillkommer även en annan synpunkt. Växtförädlingen bedrivs, som bekant, hos oss endast vid två anstalter, genom firman Weibull vid Weibullsholm och genom utsädesföreningen i Svalöf. Ingentingdera anstalten kan undvara en sidoordnad merkantil organisation, vid Svalöf allmänna svenska utsädesaktiebolaget. Staten står nu i begrepp att ånyo för en tid av fem år framåt lämna sistnämnda bolag ensamrätt till samarbete med institutionen i Svalöf.

För verksamheten i dess helhet betyder detta, att bolaget betalar i runt tal en tredjedel utav de kostnader, det vetenskapliga arbetet och utsädeskontrollen medföra. Firman W. Weibull skulle enligt den kungliga propositionen ensam få draga motsvarande kostnader vid sin verksamhet. Trots denna gynnade ställning och trots utsädesaktiebolagets kapitalstyrka har från dess sida klagats över konkurrens från firman Weibull och vid uppgörelsen med staten har denna synpunkt gjort sig starkt gällande. Det vill synas, som skulle det snarare tillkomma firman Weibull att klaga över en konkurrens, som kan betecknas vara i påfallande grad ojämn. Utan möjlighet att tillnärmelsevis i förhållande till deras värde effektivt utnyttja egna nyskapade sorter ser firman sin ende jämbördige konkurrent gynnad med ett statsanslag, motsvarande alla de föreningens utgifter, som icke täckas med utsädesaktiebolagets bidrag.

Anlägger man dessa såsom det synes riktiga synpunkter på frågan blir det berättigade i firman Weibulls begäran om ett statsanslag för upprätthållande av dess växtförädlingsanstalts vetenskapliga verksamhet fullt tydlig. Att anstalten tillhör ett enskilt företag och att staten kanske icke åtminstone rent formellt betraktat skulle kunna anordna alldeles samma inflytande som vid Svalöf, synes icke böra vara en utslagsgivande faktor. Företagets värde från det allmännas synpunkt är otvivelaktigt och att arbetsresultaten komma det svenska jordbruket och trädgårdsskötseln till godo är lika säkert.

Den rationella grunden för bestämmande av understödets storlek synes oss icke vara omöjlig att finna. Den övre gränsen betecknas utav den direkta kostnaden för den vetenskapliga verksamhetens upprätthållande. Då denna verksamhet emellertid under alla förhållanden medelbart och omedelbart ger firman ekonomiskt utbyte har firman, såsom det synes, med behörigt hänsynstagande till föreliggande erfarenheter, begränsat sin begäran till halva denna kostnad. Den undre gränsen har firman själv på ett enkelt och följdriktigt

sätt velat göra beroende utav, om firmans rörelse lämnat någon nettovinst eller icke. Har förädlingsarbetet blivit betalt genom den förtjänst, som försäljningen av arbetsresultatet inbragt, anser firman själv, att något statsunderstöd icke bör komma i fråga. När statsunderstödet storlek allt efter resultatet av firmans verksamhet får röra sig mellan dessa gränser synes oss varje betänklighet mot att under angivna förhållanden understödja en enskild firmas allmännyttiga på mönstergill, vetenskaplig grund fotade verksamhet böra bortfalla. Alternativt har firman i sin skrivelse den 18 mars 1925 ifrågasatt, att en mera bestämd beräkningsgrund för anslaget skulle erhållas genom att fastställa detsamma till ungefärligen samma belopp, som tjänstemännens löner vid anstalten uppgå till, eller omkring 75,000 kronor. Med hänsyn till svårigheten att hos ett företag av denna karaktär bestämma vad som är kostnader för växtförädling synes vissa skäl kunna tala för en dylik beräkningsgrund, och vi ha funnit oss för egen del böra förorda densamma för nästkommande budgetår.

På de skäl, som framgå av de förut anförda, hålla vi bestämt före, att staten icke bör taga den risken av att, i händelse av uteblivet statsunderstöd, verksamheten vid Weibullsholm nedbrytes. Det är oss omöjligt att i detta avseende dela de sakkunnigas uppfattning rörande denna risk. Vad särskilt beträffar det uttalandet av de sakkunniga, att om firman Weibull av någon anledning skulle avveckla affärsföretaget, frågan om bevarandet av växtförädlingsanstalten komme i ett annat läge, få vi framhålla, att detta uttalande synes oss vittna om en något lättvindig syn på saken. Det synes oss klart, att komme frågan i ett sådant läge, då hade staten försuttet sina möjligheter i förevarande avseende och föga eller intet skulle vara att rädda av de värden, varom här är fråga.

Det torde nämligen vara för den, som något känner uppkomsten, utvecklingen och karaktären av firman Weibulls insats på växtförädlingens område uppenbart, att ett sönderbrytande genom firmans avvecklande av den utomordentligt väl genomförda organisation, verksamheten vid Weibullsholm för närvarande såsom helhet företer, praktiskt taget skulle medföra ett förintande av den för landets jordbruk vitala kraftkälla, som växtförädlingsarbetet därstädes nu ostridigt utgör. Även om utvägar i dylikt fall skulle kunna utfinnas för räddandet utan något av det då föreliggande arbetsmaterialet — exempelvis genom dess överförande till Svalöf — vore givetvis möjligheterna avklippta för framställandet av nytt sådant material och därmed det viktigaste värdet försvunnet. Med vetskap om värdet av fortbeståndet utav denna verksamhet synes det oss därför från synpunkten av statens eget intresse ofrånkomligt att inskrida för säkerställandet av detta fortbestånd.

De svårigheter häremot, som av de sakkunniga rests, synas oss på grund av sin påtagligt formella karaktär böra fränkännas avgörande betydelse. Fråga är ju dock här om en angelägenhet av verklig betydelse, rörande sig om miljövärden med väsentligt inflytande på landets ekonomiska liv. Den allvarliga

innebördens härav framstår i nuvarande tider desto skarpare, då jordbruksnäringsen har att lita till den bärkraft, som kvalitativt och kvantitativt förbättrad produktion kan ge. Det må tillåtas oss finna, att det skulle innebära en hjälplöshet hos staten, därest den icke skulle kunna åstadkomma de nödiga åtgärderna i förevarande avseende.

För egen del få vi föreslå, att för nästkommande budgetår anvisas ett extra anslag av 75,000 kronor för uppehållande av den praktiskt-vetenskapliga växtförädlingsverksamheten å Weibullsholm. Vi få härvid erinra, att i budgeten för detta budgetår beräknats ett belopp av 300,000 kronor; vid bifall till vad i propositionen föreslagits skulle ett belopp av (300,000 — 202,085 =) 97,915 kronor finnas tillgängliga för här föreslaget ändamål.

Härvid torde böra knytas vissa villkor. Givetvis böra dessa villkor sträcka sig längre än de, som gälla beträffande det för innevarande budgetperiod till sagda verksamhet utgående anslaget. Sålunda synes — förutom kontroll av att anslaget kommer förädlingsverksamheten helt till godo och att denna uppehålls i sin hittillsvarande omfattning — lämpligen böra anordnas särskild inspektion av anstalten genom av Kungl. Maj:t utsedda sakkunniga representanter. Härigenom skulle kunna vinnas visshet om att anstaltens verksamhet ledes enligt sunda och från allmänna synpunkter riktiga principer; och borde dessa representanter härom avgiva yttrande i samband med eventuell fråga om ytterligare fortsatt statsunderstöd för verksamheten. Det torde härvidlag även böra ankomma på dessa statens representanter att granska och yttra sig beträffande priserna å firmans utsädesvaror. En på sålunda angivet sätt anordnad kontroll synes oss innebära fullt tillräcklig garanti för att det ifrågasatta statsunderstödet skulle komma att tjäna sitt ändamål. Under förutsättning av anvisande på nu föreslaget sätt av anslag till anstalten torde Kungl. Maj:t till nästa riksdag kunna framlägga utredning ej mindre huruvida ytterligare fortsatt anslag för ändamålet erfordras än även vilka villkor — utöver de förenämnda — må anses påkallade för åtnjutande av sådant anslag. I sistnämnda avseende finna vi böra beaktas vad firman Weibull för sin del ifrågasatt rörande begränsad vinstmöjlighet.

Under åberopande av det anförda få vi alltså i anledning av Kungl. Maj:t proposition nr 172 hemställa,

att riksdagen må för budgetåret 1925—1926 till understödande av den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm anvisa ett extra anslag å 75,000 kronor.

Stockholm den 31 mars 1925.

Nils Ant. Nilsson.

Elof B. Andersson.